

REDEFINIRANJE RODITELJSKE ULOGE U SVJETLU SAVREMENIH IZAZOVA (I ISLAMSKE TRADICIJE)

Nermina BALJEVIĆ

UDK 28-457

SAŽETAK: Osnovna tema ovog rada i pored slojevitog naslova (redefinicija, roditeljska uloga, savremeni izazovi i islamska tradicija) je roditeljstvo u islamu u susretu sa savremenim trenutkom. Fokus je usmjeren na pojam, koncept, karakteristike i funkciju roditeljstva u islamu, specifičnosti roditeljstva u šerijatskopravnom smislu te ulogu i značaj roditelja. Nužno je bilo osvrnuti se i na neke od društvenih promjena, kretanja i trendova koji su uzrokovali promjene u porodici i roditeljstvu kao i na izazove koji se sad postavljaju pred islamski koncept roditeljstva. Kretanja i promjene koje se dešavaju u tom procesu sami po sebi i nisu problem, to su jednostavno zakonitosti svakog procesa koji se odvija u društvenom kontekstu. Međutim, ne znači da je svaka promjena dobra i da nosi napredak.

Ključne riječi: redefinicija, roditeljska uloga, porodica, savremeni izazovi, islamska tradicija

Roditeljstvo u islamu

Definicija

U islamu i islamskoj etici roditeljstvo je atribut kome u jednakoj mjeri i neodvojivo pripada *kvalifikacija* (roditelj je onaj ko je rodio, tj. biološki roditelj djeteta) i *sadržajno pripadajući kvalitet*¹ (sve ono što roditeljstvo nosi sa sobom; začecje, nošenje, rađanje i dojenje djeteta, njega, briga, skrb, odgoj i obrazovanje te izvršavanje svih drugih obaveza i dužnosti prema djeci kojima je roditelj obavezan na temelju islamskih izvora). Roditeljstvo se u islamu definira zajedno s djetetom

zbog međusobno zavisnih, komplementarnih, usko povezanih i svetih prava i dužnosti koji proizvode šerijatskopravne implikacije.

Roditelj je po islamu osoba koja ima suštinsko i prirodno pravo da odgaja i podiže dijete odnosno, suštinska i prirodna dužnost roditelja je da odgaja i podiže svoje dijete. Da bismo bolje razumjeli ovu definiciju potrebno joj je pridružiti pogled i razumijevanje roditeljstva iz drugog dijela savremenog svijeta, sa tzv. zapada, posebno u pedagoškoj literaturi i zakonodavstvu, gdje se danas na roditeljstvo više gleda kao na atribut kome *sadržajno pripadajućem kvalitetu* ne mora nužno, neodvojivo i u jednakoj mjeri biti pridružena

kvalifikacija. Šta to znači? To znači da je dio savremenog pogleda na srž i bit roditeljstva prije svega u onom što roditelji čine, a ne u onom što oni jesu (Maleš i Kušević, 2011: 41-66) dok je u islamu, s druge strane, srž i bit roditeljstva u onome što roditelji jesu jednako kao i u onome što roditelji čine.

Ovo veliko pomjeranje u razumijevanju roditeljstva u jednom dijelu savremenog svijeta, na zapadu, desilo se krajem 20. st., gdje je roditeljstvo postalo više uloga a manje biološka datost (Zeman, 2013:30). Ovaj trend se može razumjeti i iz činjenice da savremena pedagoška literatura sve više upotrebljava (pa i forsira) glagolski oblik "biti roditelj" a ne imenicu

¹ Vidi: Banu Az-Zubair (2007: 605-609)

“roditelj”, zato što se glagolskim oblikom manje implicira biološka veza s djetetom nego što se to čini imenicom (Isto: 48). Za pretpostaviti je da ubuduće možda možemo očekivati i novi pojam za roditelja, koji bi trebao u što neutralnijoj formi izražavati biološku vezu s djetetom?! Narodnim jezikom kazano rekli bismo – “nije više ko je rodio nego ko je gojio”.

Roditeljstvo u islamskim izvorima, kvalifikacija i njegov sadržajno pripadajući kvalitet

Kad Kur'an govori o roditeljstvu on naglašava prirodne, biološke aspekte roditeljstva identificirane kroz funkcije začeca, trudnoće, rađanja iz utroba majki, dojenja i odvikavanja od dojenja.²

Mi smo naredili čovjeku da bude posluššan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti (Lukman :14).

Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa, nosi ga i doji trideset mjeseci... (Ahqaf:15).

Allah vas iz truba vaših majki izvođi, i vi ništa ne znate, i daje vam sluh i vid i razum, da biste bili zahvalni (En-Nahl :78).

... On vas stvara u utrobama majki vaših, dajući vam likove, jedan za drugim, u tri tmine. To vam je, eto, Allah, Gospodar vaš, Njegova je vlast, nema boga osim Njega, pa kuda se onda odmećete? (Ez-Zumer :6).

On dobro zna sve o vama, otkad vas je stvorio od zemlje i otkad ste bili zameci u utrobama majki vaših; zato se ne hvališite bezgrješnošću svojom - On dobro zna onoga koji se grijeha kloni (En-Nedžm :32).

... - a one nisu majke njihove, majke njihove su samo one koje su ih rodile (El-Mudžadale :2).

Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje

potpuno bude. Otac djeteta ih je dužan prema svojoj mogućnosti hraniti i odijevati. Niko neka se ne zadužuje iznad mogućnosti svojih: majka ne smije trpiti štetu zbog djeteta svoga, a ni otac zbog svoga djeteta. I nasljednik je dužan sve to. A ako njih dvoje na lijep način i sporazumno odluče dijete odbiti, to nije grijeh. A ako zaželite da djeci svojoj dojilje nađete - pa, nije grijeh kada od srca ono što ste naumili dadete (El-Bekare :233).³*

Osnova za biološko roditeljstvo bazira se na *genetici* i *gestaciji*. Genetika, u osnovi *geno*, znači rod, onaj ko je rodio a ovdje još podrazumijeva i davanje ili ulaganje zajedničkog genetskog materijala – gena koji nose nasljedne karakteristike u vidu muških i ženskih spolnih ćelija koje se razmjenjuju i ujedinjuju u procesu začeca. Gestacija je period nošenja djeteta u utrobi majke, bremenitost, trudnoća žene. Pored ova dva osnova, islam u biološko roditeljstvo ubraja i *dojenje* i izjednačava ga s genetskim i gestacijskim doprinosom u razvitku djeteta. Dojenje je fundamentalan i dugotrajan proces, kur'anska preporuka je da traje dvije godine. Majka-dojilja je odmah nakon rođenja, u prvim fazama razvoja djeteta, zaslužna i daje svoj doprinos u prikupljanju i rastu tkiva i kostiju djeteta gdje se kroz proces hranjenja, dojenjem uspostavlja najbližiji emotivni i vizualni kontakt majke i djeteta. Dakle, u islamskoj bioetici biološko roditeljstvo se uspostavlja po osnovu tri komponente: *genetike*, *gestacije* i *dojenja*.

Očinstvo se u islamu uspostavlja na osnovu biologije i osnovu prava, odnosno zakona. U biološkom smislu otac roditeljstvo uspostavlja na temelju genetike, ulaganjem genetskog materijala prilikom začeca a u pravnom smislu opći princip je da kod ispravno uspostavljene bračne zajednice koja traje najmanje šest mjeseci dijete pripada zakonitom

suprugu, onom u čijoj postelji je rođeno, osim u slučajevima kad postoji konkurentna tvrdnja (neko drugi zahtijeva očinstvo tvrdeći da je otac) ili suprug odbija očinstvo (Banu Az-Zubair, 2007).

Majčinstvo u islamu žena uspostavlja na osnovu trudnoće-gestacije, na osnovu dojenja i genetikom. Na temelju ovih bioloških odrednica žena uspostavlja i svoje zakonsko pravo na roditeljstvo a po navedenom redosljedu bioloških veza (trudnoća, dojenje, genetika) daje se i prioritet u davanju prednosti kod potraživanog roditeljstva od strane žene. Ovo je zasnovano na jasnom značenju kur'anskog ajeta ”...majke njihove su samo one koje su ih rodile...” (Mudžadala, 58:2). Zbog toga kod potraživanog roditeljstva ili konkurentskog zahtjeva za majčinstvo prvo i najjače pravo pripada ženi koja je rodila dijete koje se potom spušta na ženu koja ga je dojila pa tek onda na ženu koja je dala genetski materijal (Isto).

Ključni aspekt načela definiranja roditeljstva u islamu i islamskoj bioetici je očuvanje *nasaba*, genealogije djeteta, tj. njegovog biološkog porijekla. Značaj bioloških veza između djeteta i roditelja zasniva se na etičkim principima sa zakonskim implikacijama iz kojih proizilazi niz prava i dužnosti koji su iznad nekih drugih uzajamnih odnosa, recimo njege, odgoja i obrazovanja djeteta. Ovdje je posebno važno biološko očinstvo, djetetovo pravo na vezu s muškim pretkom iz koje proizilazi niz njegovih drugih prava; socijalni i pravni status u društvu te pravo na izdržavanje i nasljeđivanje. Princip legitimacije očinstva je toliko važan da, između ostalih stvari koje proizilaze iz toga, osim što na ovom svijetu sva djeca nose i zadržavaju očevu prezime uključujući i udate žene (isto), činjenica koja se bilježi u islamskoj tradiciji je i da će ljudi na Sudnjem danu biti prozvani po svojim imenima i imenima očeva svojih (hadis prenosi Ebu Derda a bilježi ga Ebu Davud). Ne možemo ne primijetiti da nam ovo izgleda kao čin pravedne nadoknade krhkoj i nepojavnoj a

² Vidi. McAuliffe, J. D. (2004: 20)

³ Prijevodi kur'anskih ajeta u ovom radu preuzimani su iz *Prijevod Kur'ana Besima Korkuta, Prijevod Kur'ana Mustafe*

Mlive, *The Glorious Kur'an, Translation and Commentary* Abdallah Yousuf Ali i *The Holy Qur'an with English Translation and Commentary* Maulana Muhammad Ali.

opet tako fundamentalno važnoj biološkoj vezi djeteta s ocem u odnosu na majčinstvo koje osim što je bazirano na vidljivim, pojavnim i jasno dokazivim biološkim vezama (ženina trudnoća i dojenje su vidljivi, jasni i očiti znakovi), ono je i tako visoko rangirano u islamu i islamskoj tradiciji. Dobro su poznate Poslanikove riječi da “Džennet leži pod majčinim nogama” i da je “pravo majke na djetetovu zahvalnost i poštovanje tri puta ispred očevog prava” (hadis zabilježen u Buhariji i Muslimu).

Islamska bioetika i zakon ne razmišljaju, jer i ne dopuštaju, mogućnost genetskog i gestacijskog roditeljstva koje boravi i dešava se u dva različita lica, kao što je recimo gestacijska surogat majka i genetska majka, i ne prave eksplicitnu razliku u smislu njihovog odnosa prema djetetu. Ideja genetskog roditelja obuhvaćena je gestacijskim roditeljem a tamo gdje se u praksi eventualno desi razlika islamski pravnici daju prednost gestacijskom roditelju što je zasnovano na već navedenom kur’anskom ajetu (Mudžadala :2). (Isto).

Ovdje se moramo malo osvrnuti na niz savremenih izazova kojim je naprosto napadnuto biološko roditeljstvo a koje je u islamu osnova za utvrđivanje roditeljstva. Uzrok je u pojavi i ogromnom napretku reproduktivne tehnologije ali i dobrim dijelom u našem neznanju i nesvjesnosti. Prije nego se dotaknem reproduktivne tehnologije želim skrenuti pažnju na faktor dojenja kojim se jedino u islamu uspostavlja roditeljstvo s majkom, čak prije nego genetikom. Ovakav stav se temelji na činjenici da doji majka a prvenstveno gestacijska majka daju temeljno ulaganje u prvobitni fizički razvoj djeteta kao i zbog najbliže fizičke i emocionalne povezanosti s djetetom u njegovoj najdelikatnijoj životnoj dobi i fazi razvoja. Srodstvo na temelju dojenja se ne uspostavlja samo s majkom–dojiljom nego i s djecom koja su u isto vrijeme došla, ona postaju braća i sestre po mlijeku iz čega prozilaže jednake šerijatskopravne zapreke za sklapanje braka kao i kod krvnog srodstva.

Prije svega nužno je da žene imaju odgovoran odnos prema ovoj šerijatskoj specifičnosti, da imaju svijest i znanje o posljedicama ukoliko su u porodilištima ili u nekim drugim okolnostima nužde ili suosjećanja došle nečije dijete zajedno sa svojim djetetom. To je potrebno prenijeti vlastitoj djeci i svakako očuvati kontakt s drugom djecom koja su se eventualno dojila, ako je ikako moguće. Jer, po islamu i to su nam djeca, majke, odnosno braća i sestre. Nisam sigurna da imamo potpuno razvijenu svijest o ovome jer mislim da o tome nedovoljno govorimo i ne razmišljamo o posljedicama. Rijetko čujemo da neko govori o kćerki ili sinu po mlijeku ili braći i sestrama po mlijeku, u svakom slučaju daleko rjeđe nego što je ženska spremnost ili solidarnost da pomognu u hranjenju dojenjem ili davanjem svoga mlijeka djetetu čija majka nema mlijeka ili iz nekog drugog razloga ne može da doji svoje dijete.

Još veći problem bi nastao i u društvu i zakonodavstvu uspostavljanjem laktarija, banke ili ustanove majčinog mlijeka, što je u savremenom, zapadnom svijetu prihvatljiva i hvale vrijedna praksa. Ovo nam je ozbiljan izazov, kako odgovornim u Islamskoj zajednici tako i svim muslimanima na ovim prostorima da pratimo društvena kretanja i zakonodavnu politiku u ovoj oblasti, da imamo proaktivan odnos i pravovremene reakcije u kreiranju politike pristupa ovom pitanju a ne naknadne, zakašnjele reakcije koje izazivaju rasprave, unose nemir i tenzije i od kojih ne bude nikakve koristi.

Živimo također u vremenu snažnog razvoja reproduktivne nauke i tehnologije. *Sterilitet*, nemogućnost jednog ili oba supružnika da trajno ili privremeno imaju potomstvo, ili da imaju zdravo potomstvo je sve raširenija bolest i sve prisutnija pojava u savremenom dobu. Imati potomstvo je prirodna ljudska želja, koja – na žalost – ponekad anksiozno prerasta u pravo da se imaju djeca, a ne mogućnost, Božiji dar ili blagoslov, što u svojoj suštini i jeste. Potreba da se

liječe višestruki uzroci ove bolesti i pojave doprinose razvoju reproduktivne nauke i tehnologije. Tehnike i metode medicinski potpomognute oplodnje s jedne strane podupiru važnost biološkog roditeljstva, a s druge opet umanjuju važnost trudnoće i nošenja djeteta i posljedično ozbiljno narušavaju našu percepciju ko je zaista roditelj djeteta?! Nekad je bilo jasno i očigledno ko je roditelj djeteta, međutim, naučna dostignuća koja su zahvatila genetske i gestacijske komponente u rađanju proizvela su komplikacije bez presedana, dovodeći gotovo do besmisla prethodno pitanje. I ovdje bih sugerisala odgovornim u Islamskoj zajednici da se prati politika i set zakona o liječenju steriliteta i biomedicinski potpomognutoj oplodnji. Pitanja, problematiku i tehnike za koje nema šerijatskopравnih zapreka i nejasnoća, kao što je liječenje uzroka steriliteta bračnih partnera bez uplitanja treće osobe (donora) po bilo kojem pitanju i na bilo koji način, potrebno je zagovarati i zalagati se za njih. Metode i tehnike u ovoj oblasti koje narušavaju etiku, dovode do pravne nesigurnosti i nedoumica i narušavaju geneologiju djeteta potrebno je ozbiljno analizirati i usprotiviti se njihovoj zakonskoj regulaciji, kao što su recimo donorske banke sperme i jajnih ćelija ili surogat majke.

Razliku i specifičnosti islamskog i zapadnog pogleda na roditeljstvo posebno možemo vidjeti na primjeru usvajanja djece. Islamski zakon ne daje pravnu legitimaciju roditeljstva na usvojitelje i islam u tom smislu ne poznaje instituciju usvojenja, posebno ne tzv. potpunog usvojenja, i naročito ne onako kako to neka zapadna društva definiraju i sprovode. U pojedinim zapadnim društvima usvojenje se dopušta čak i gej parovima, gdje ni jedan od roditelja ne mora imati ni genetičko ni gestacijsko ulaganje ali se u društvenom, etičkom i pravnom smislu smatraju roditeljima. Islam poznaje skrbništvo, hraniteljstvo ili starateljstvo nad djetetom ali ni jedno od toga ne proizvodi šerijatskopравne posljedice

kakve ima biološko roditeljstvo, recimo nasljeđivanje ili zapreke kod sklapanja braka. Po islamskom učenju davanjem legitimacije roditeljstva adoptivnim roditeljima falsifikuje se očinsko porijeklo i geneologija djeteta, ključni aspekti socijalnog i pravnog identiteta djeteta. (Isto). Ovo naravno nipošto ne znači da muslimani ne mogu "usvajati" djecu, odnosno djeci bez roditelja ili roditeljskog staranja pružati dom i porodicu, skrbništvo, starateljstvo i hraniteljstvo – čak šta više. Muslimani su na to ohrabreni pa čak na neki način i obavezani Poslanikovim sunetom, tj. njegovom praksom. Poslanik je u svoju kuću doveo petogodišnjeg amidžića, h. Aliju, na skrbništvo i hraniteljstvo. Želio je pomoći amidži Ebu Talibu koji je imao brojnu porodicu a želio mu je zahvaliti i donekle uzvratiti za godine skrbništva, pažnje, ljubavi i svega drugog što mu je pruženo u amidžinom domu kad je i sam ostao bez roditelja i djeda koji se brinuo o njemu (Lings, 2004: 54). Poslanik je u svom domu imao na skrbništvu i Zejd b. Harise koga je najprije oslobodio ropstva a potom ga učinio i prihvatio kao svoga sina jer mu je želio uzvratiti ljubav, pažnju i poštovanje koju mu je Zejd pružio. Posebno iz razloga jer je Zejd izabrao ostati uz Poslanika u Meki, nakon što su ga poslije dugog traganja pronašli otac i amidža i željeli ga osloboditi i vratiti narodu i porodici odakle je porijeklom. (Isto: 52).

Karakteristike roditeljstva u islamu

Islamski izvori govoreći o ulozi i značaju roditelja i roditeljstva u formiranju životnog stila i načina razmišljanja djece, djecu prije svega stavljaju u kontekst *braka i porodice* utemeljenih na vjerskim vrijednostima. Po islamu roditeljstvo započinje i dešava se u bračnoj zajednici, u emocionalno i

pravno sigurnom i zaštićenom okruženju po dijete. Islam u interesu djeteta priznaje i druge okolnosti pod kojima dolazi do roditeljstva i to se reguliše posebnim šerijatskopравnim normama. Potrebno je naglasiti da se roditeljstvo, očinstvo ili majčinstvo, u šerijatskopравnom smislu ne smije poricati kao ni odricati se roditelja. I jedno i drugo spada u teške, besprimjerne grijeh.

Roditeljstvo je *dinamičan proces*, u sebi i samo po sebi, proces stalnog praćenja, kretanja i hvatanja pravog koraka i toka. Uloga roditelja je izuzetno zahtjevana i odgovorna, traži cjeloživotni trud, rad i učenje. To što smo mogli roditi i imati dijete ne znači i da znamo biti roditelj jer niko se ne rađa s tom vrstom znanja i umijeća. Neko je dobro rekao: *To što možete da imate djecu čini vas roditeljem onoliko koliko vas posjedovanje klavira čini pijanistom.* (Shaw i Wood, 2009) Roditeljstvo je jedinstven i neponovljiv proces koji svaki put iznova učimo, svako je posebno, a i sa svakim drugim djetetom je drugačije. Znanje o roditeljstvu nije skup gotovih, naučenih ili prepisanih pravila i definicija – ono se ne može naučiti iz knjiga i udžbenika niti se uspješan koncept može prepisati i u potpunosti prenijeti – recimo od vlastitih roditelja ili iz nekog vremena – pedagozi kažu, *djeca ne dolaze sa uputstvom i priručnikom.* Dinamika u roditeljstvu je vid stalnog redefiniiranja roditeljske uloge u praktičnom smislu. Najbolje je izražava h. Alijina preporuka: *Odgajajte svoju djecu za vrijeme u kojem će oni živjeti, a ne za vrijeme u kojem vi živite.* Roditeljstvo ni u savremenoj pedagogiji nema vrijeme i period trajanja, i ako ste već roditelj, onda ste to za čitav život. A po islamu ste to, i prije, i dalje od toga. Roditeljstvo u islamu obuhvata odgovornosti i obaveze na

ovom svijetu ali i na budućem. Priprema za roditeljstvo, koja uključuje slijeđenje Upute ispravnog puta i dobar lični odgoj, pripremu za brak i ispravan odabir bračnog partnera, sam brak, rađanje, njegu i skrb djeteta, odgoj, obrazovanje i uputu kojima ih pripremamo za preuzimanje uloge, zadaće i odgovornosti koje ima svako živo biće, naše su obaveze na ovome svijetu. Roditeljske obaveze i odgovornosti završit će na Sudnjem danu polaganjem računa jesmo li i koliko odgovorili povjerenom roditeljstvu. Stoga nam se roditeljstvo u islamu čini kao *generacijski proces ili projekt*, za što potvrdu nalazimo u kur'anskom primjeru Imranove porodice koju Allah ističe kao primjer ljudima (Al-Imran: 32-33) i Imranove žene, majke h. Merjem i nane Isa a.s. koja nakon rođenja h. Merjem upućuje dovu Gospodar:

Pa pošto je rodi, reče: "Gospodaru moj! Uistinu! Ja sam je rodila – žensko je" – a Allah je Najbolji znalac onog šta je rodila – a nije muško kao žensko,⁴ i uistinu, ja sam joj dala ime Merjem. I uistinu, ja tražim Tvoju zaštitu za nju i potomstvo njeno od šejtana prokletog (Al-Imran: 36).

Ili potvrdu možemo naći i u kur'anskom ajetu koji kaže:

Zar nagrada za dobro učinjeno djelo može biti nešto drugo do dobro?! (Ar-Rahman: 60).

Drugim riječima, svojim lijepim ili ružnim odnosom pojedinac oblikuje ponašanje svog potomstva prema samom sebi ali i prema drugima. Poslanik svojim riječima preporučuje *generacijski proces* u odgoju:

"Odgajajte svoju djecu prije njihovog rođenja."

Islamski stav da posljedice odgoja djece vide, osjećaju ili ubiru i koriste generacije poslije nalazimo također u Poslanikovim riječima:

slobodu i nepreciznost. Ako se uzmu u obzir implikacije koje mogu nastati, i koje nastaju, u tumačenju vjere i tumačenju rod-nih odnosa u islamu na temelju ovakvog prevođenja i razumijevanja ajeta 3:36, onda problem postaje daleko ozbiljniji.

⁴ Napomena: Neki prijevodi Kur'ana na bosanski jezik jasan kur'anski izričaj "*wa laysa - zzakaru kel unsa*", i nije muško kao žensko, prevode: "*a žensko nije kao muško*". Nejasni su i nerazumljivi razlozi ove jezičke inverzije. Teško da postoje u jeziku i

njegovom značenju, u gramatici i sintaksi arapskog ili bosanskog jezika opravdani, mogući i logični razlozi za ovako nešto. Upoređujući prijevode Kur'ana i ajeta 3:36 na druge svjetske jezike jasno je da autori sebi nisu dopuštali takvu prevodilačku

Ništa vrednije roditelj ne može u naslijeđe ostaviti svome djetetu od lijepog odgoja”, odnosno: “Kada čovjek umre prestaju njegova djela, osim u tri slučaja: trajna sadaka, znanje kojim se iza njega koristi i dobro odgojeno dijete, koje mu dovu čini.” Ebu Hurejre prenosi: “Čovjeku će se, doista, povećavati naredžbe u džennetu, pa će se zapitati: “Odakle ovo?”, te će mu se odgovoriti: “To je od traženja oprosta tvoga djeteta za tebe!”

Bilježi se da je Ebu-Esvud ed-Duveli, tabi'in, prenosilac hadisa, fakih i utemeljitelj arapske gramatike rekao svojoj djeci:

“Djeco moja, prema vama sam plemenito postupao i u mladosti i u starosti, pa čak i prije nego što ste rođeni a bit ću dobar i nakon što preselim!” Iznenadjeni, upitaše ga: “Oče naš, kako si to prema nama plemenito postupao prije nego što smo se i rodili?” On odgovori: “Od svih žena sam vam odabrao majku radi koje nikad nećete biti vrijeđani i ponižavani.” “A kako ćeš to biti dobar kad preseliš”, upitaše ga. Tako što sam u svom životu, kod sebe, najviše izgrađivao svijest prema Allahu i iskrenost prema ljudima.⁵

U islamu su djeca, *Božiji dar*, jedinim muškarcima i ženama, a ne jedno od prava koje se inače daje svakom čovjeku, kao što je recimo pravo na slobodnu volju ili na opskrbu na ovom svijetu. Kur'an kaže:

Allahova je vlast i na nebesima i na zemlji. Stvara što hoće. Daruje kome hoće žensko a daruje kome hoće muško. Ili ih sparuje, muško i žensko, a koga hoće učini ga neplodnim. Uistinu On je Znalac Moćni (Aš-Šura: 49-50).

Ovdje je vrlo važno podvući kur'ansku preciznost i naglasak da su djeca, bez obzira kojeg su spola – ženska ili muška – *dar Božiji*. To jasno naglašava glagol koji je u navedenom ajetu upotrebljen uz mušku ili žensku djecu ili i jednu i drugu, *wahaba, yahabu, wahbun*, riječ u značenju; *darivati, pokloniti, nadmašiti ili natkriti u darežljivosti* (Muftić, str. 3919). Nažalost, kod nas prijevodi ovog ajeta uglavnom navode da Allah daje djecu,

bilo da se ajet citira iz najčešće korištenog prijevoda Kur'ana ili slobodnim navođenjem. Iako darivanje kao čin u sebe uključuje i obuhvata i davanje, darivanje ipak ima drugi kvalitet u sebi i svi dobro znamo razliku između darivanja i davanja. Darivanje je davanje s empatijom i davanje koje šalje poruku. Termin “*ukmun*” koji se nadalje u ajetu spominje kao neplodnost, ne spominje se u kontekstu dara, “*ukmun*” Allah jednostavno – “učini.” U vezi s neplodnosti Kur'an koristi glagol *ja'ala* pa kaže: *wa ja'alu men yasha'u, On dadne da tako bude kome On hoće*. I u hadisu koji prenosi h. Aiša, r. a. a bilježi ga Hakim, Poslanik kaže: “Djeca su vam Allahov poklon”, a Abdullah ibn Amr ibn El-As prenosi da je Poslanik rekao i “Vaša djeca su vaša najbolja opskrba.”⁶ S ovim u vezi roditeljstvo je i *privilegija*, na određeni način.

Osim što su dar, djeca su i *emanet*, ono što nam je povjereno od Allaha da se brinemo za njih, čuvamo ih i pazimo sve dok ne budu u mogućnosti osamostaliti se, u čemu im također pomažemo. Roditeljstvom prenosimo univerzalni vrijednosni sistem morala, vjere i znanja. Kroz djecu kao *transmisere* ne samo da produžavamo ljudsku vrstu nego i sve druge vrijednosti i blagodati na kojima se svijet temelji. Čuveni pjesnik Halil Džubran kaže: “Vi ste lukovi iz kojih su vaša djeca izbačena poput živih strijelja.”⁷

Roditeljstvo nam u islamu omogućava da pokušamo ostvariti jednu od najvažnijih, najčasnijih, najcjenjenijih i najautoritativnijih uloga i titula koju jedan čovjek može ponijeti na ovom svijetu i u ovom životu; biti roditelj. Kur'an kaže:

Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti (Lukman, 31:14); Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo

činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: ‘Uh!’ – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: ‘Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!’ (El-Isra', 17: 23-24). U komentaru ovog dijela ajeta “ne reci im ni: ‘Uh!’”, Imam El-Kurtubi kaže: “To znači da u njihovom obraćanju roditeljima ne smije biti ni najmanja nijansa mrzovolje niti neraspoloženja.”

Roditeljstvo u islamu podrazumijeva i *svijest o odgovornosti* koju imamo kao roditelji. Za djecu ćemo odgovarati i polagati račun. Poslanik nam poručuje: *Kullu marwudin yuldu a'la fitretin... svako se dijete rađa u svojoj prirodi ... i svemu drugom što još fitret znači, fe abawahu... ali roditelji su ti koji ga usmjere u ovom ili onom pravcu*. S obzirom na ranjivost i nejakost naše djece, na roditeljima je velika odgovornost da na ispravan način odgovore na ukazano povjerenje i privilegiju, posebno u vremenu čovjekove velike nesigurnosti, zaboravljenosti i otuđenosti. Djeca sa sobom ponesu naš pečat razumijevanja svijeta i života i sve naše životne pluseve i minuse.

Djeca su nam znak *Božije milosti i blagodat, radost i zadovoljstvo* srcima i očima našim, čine nas sretnim, vesele nas i ispunjavaju život. Međutim, koliko god nam roditeljstvo bilo radost i užitak, nikad se ne smijemo prestati pitati jesmo li izvršili svoje obaveze koje imamo prema njima. Jer pored najvećeg zadovoljstva koje nam pružaju, ona su i naše najveće *iskušnje* u životu i veliki *ispit*. Ona su *lakmus* koji stalno testira našu vjeru i naš odnos prema Bogu i ljudima. Kur'an nas upozorava na ovo:

Imanja vaša i djeca vaša su samo iskušnje, a u Allaha je nagrada velika (Et-Tegabun, 64:15); Ne ubijajte djecu svoju iz straha od naimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih, doista, veliki grijeh (El-Isra, 17:31); O ljudi, bojte se Gospodara svoga i strahujte od Dana kad roditelj djetetu svome neće moći pomoći, niti će dijete moći svome roditelju imalo pomoći! (Lukman, 31:33); Bojte se onog

⁵ Prema: Erol, S. M. Saki.(2011)

⁶ Halilović, N. Muderis, *Roditelji i djeca (1dio)*, hutba, 24. juni, 2010. g.

⁷ Shaw, R. I Wood, S. *Epidemija popustljivog odgoja*, VBZ, Zagreb, 2009.

što je iza vas i onog što je ispred vas, da biste bili pomilovani (Ja-sin, 36:45).

Predaja kaže: *Nema ni jednog roba (čovjeka) kojem Allah podari porodicu kao emanet, pa ga on ne izvrši kako treba, a da mu Allah neće zabraniti ulazak u Džennet.*

Prava i dužnosti roditelja i djece

Već smo istakli da se roditeljstvo u islamu definira zajedno s djetetom kako zbog činjenice da je dijete neodvojivi dio roditeljstva, tako i zbog međusobno povezanih prava i dužnosti. Vidjeli smo kroz jedan broj navedenih kur'anskih ajeta a što ćemo naći u hadisima i ostaloj islamskoj tradiciji, da je ovosvjetski autoritet roditelja najveći i da se čovjek obavezuje na poniznost i poslušnost roditeljima odmah nakon Allaha dž.š.:

“Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: ‘Uh!’ – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljivo i ponizan i reci: ‘Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!’” (El-Isra': 23-24).

Dobročinstvo prema roditeljima, njega, briga, pažnja i ljubaznost, poštovanje, lijepe riječi i lijep postupak prema njima od strane djece nisu ničim uvjetovani, u smislu ko su i šta su roditelji, koje su vjere i da li su vjernici uopće, dok je pokornost i poslušnost djece prema roditeljima uvjetovana roditeljskim odnosom prema Bogu i njihovim zahtjevima koja imaju spram djece po tom pitanju :

Mi smo svakog čovjeka zadužili da bude dobar prema roditeljima svojim. Ali, ako te oni budu nagovarali da Meni nekoga ravnim smatraš, o kome ti ništa ne znaš, onda ih ne slušaj. Meni ćete se vratiti, pa ću vas Ja o onome što ste radili obavijestiti (Al-Ankabut: 8).

Kada Lukman reče sinu svome, savjetujući ga: “O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda.” Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije

godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti. Ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovome svijetu, velikodušno ponašaj, a slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća; Meni ćete se poslije vratiti i Ja ću vas o onome što ste radili obavijestiti (Lukman: 5).

Odgovornost i posvećenost dužnostima i obavezama kojima je roditeljstvo ispunjeno ključni su zahtjevi roditeljstva u islamu. Već smo vidjeli koji stepen autoriteta i prava imaju roditelji kod djece. Međutim, istovremeno treba znati da iza toga mora da stoji samo još veća roditeljska odgovornost i posvećenost koja opravdava tako velika prava i roditeljski autoritet. Jer jedino pravilna i uzajamna interakcija roditelja i djece u porodici i društvu može opravdati takav autoritet i prava koja se daju roditeljima a zahtijevaju od djece. Iza velikih prava uvijek stoje još veće obaveze i odgovornosti, i stalno samopreispitivanje prije nego što se bude račun morao položiti: da li sam kao roditelj prema svom djetetu postupao na ispravan način i uradio sve što sam bio u mogućnosti u odnosu na ono što sam bio obavezan? Dakle, kako god prava imaju roditelji a djeca dužnosti, tako nimalo manja prava nemaju i djeca a roditelji dužnosti.

Prvo i najvažnije djetetovo pravo je pravo na život, pravo da bude rođeno. Ovo pravo je sveto⁸ i proteže se još iz faze fetusa, posebno od drugog tromjesečja, kad se pretpostavlja da se duša nastanjuje, ustvari neki tvrde da se duša nastanjuje i prije sedam sedmica od začeca (Banu Az-Zubair, 2007). Po ovom pitanju koje bi eventualno uključivalo i pitanje abortusa, muslimanska ulema ima različito mišljenje i ono nije predmet ovog rada. Iz prava na život proizlazi i djetetovo pravo na ljubav, zaštitu i brigu koju mu roditelji moraju pružiti kako u ranoj fazi života kad je potpuno nemoćno i ne jako, tako i kasnije. Već smo naveli da Kur'an govori o pravu djeteta da bude povezano i podržano od biološkog oca u smislu izdržavanja i prava na nasljedstvo.

Kad je u pitanju starateljska briga o maloljetnom djetetu islamski zakon govori o tri vrste starateljske brige kojom se dijete obuhvata: generalna njega, briga, pažnja i odgoj, ili *tarbiyah*, obrazovanje, koje obuhvata tzv. vjersko i sekularno, i staranje o imovini djeteta.

Sljedeće važno pravo djeteta na koje se mora obratiti pažnja jeste tretiranje djece podjednako u svim sferama roditeljskog djelovanja: u načinima iskazivanja roditeljske ljubavi i privrženosti, podjednakom posvećivanju vremena, jednakom brigom za njihovo zdravlje, obrazovanje i korisnu ispunjenost slobodnog vremena, pravednim i jednako odmjerenim kaznama i pravednom i jednakom darivanju. Ovakvim odnosom osigurava se najbolja osnova za zdravo odrastanje ali se prije svega iskazuje poštovanje prema djeci koje Poslanik zahtjeva i preporučuje:

”Poštujte svoju djecu i dobro ih podučite kako bi vas Allah nagradio”.

”Poštujte svoju djecu i hranite ih dobrim običajima i poželjnim vrlinama.”

”Pravedno postupajte prema svojoj djeci i ne pravite razliku među njima kao što i vi od drugih očekujete da prema vama pravedni budu.”

”Bojte se Allaha i prema svojoj djeci pravedno postupajte”.

Poslanik je imao često potrebu podučavati ljude kritikujući i ispravljajući njihove predislamske prakse koje su bili zadržali u svome ponašanju.

“Božiji Poslanik je rekao: “Bog nije volio tri stvari kod vas: to što ste bili neposlušni majkama svojim, to što ste zakopavali žive, tek rođene djevojčice i vaš običaj uzimanja a ne davanja.” (Nadwi, 2012: 36)

Kad poziva na jednak tretman i pravedno postupanje prema djeci, Muhamed as. posebno naglašava jednak odnos prema sinovima i kćerima i ne propušta ispravljati suprotne prakse. Bio je potreban određeni

⁸ *Ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih, doista, veliki grijeh (El-Isra: 31).*

napor da se promijene stavovi koji su bili duboko ukorijenjeni u tadašnjem društvu. Sunnet je izričit kad je u pitanju jednak odnos prema sinovima i kćerima.

Al-Bazzar (u. 292. g.) je naveo hadis od Enesa ibn Malika da je s Poslanikom bio jedan čovjek čiji je sin došao do nje: čovjek je poljubio dječaka i uzeo ga u krilo. Onda je došla njegova kći, a on ju je smjestio ispred sebe. "Božiji Poslanik - salla l-lahu alay-hi wa-sallam - reče tom čovjeku: A zašto nisi prema njima jednako postupio? (Isto: 37)

Ono što se najčešće spominje od osnovnih prava djece u islamu jeste (akika) učenje ezana i ikameta odmah po rođenju na desno i lijevo uho djeteta i nadijevanje lijepog muslimanskog imena, imena koje ima lijepo značenje. Sunnet je zaklati kurban za novorođenče i podijeliti ga rodbini, prijateljima i komšijama. Kad je u pitanju odgoj, kao najbolje i najtrajnije nasljedstvo koje roditelji mogu ostaviti svojoj djeci, kako kaže Poslanik, on počinje od najranije djetetove dobi (odnosno, kao što smo već naveli – čak i prije njegovog rođenja). Roditelji su u Poslanikovo vrijeme nastojali još od ranog doba navikavati svoju djecu na prakticiranje vjere. Bilježi se da je:

"Poslanik- salla l-lahu alay-hi wa-sallam- poslao svoga glasnika na jutro Ašure kućama Ensarija poručivši: Ko je započeo (dan) a nije zapostio, on bi trebao i završiti dan (ne posteci), a onaj ko je zapostio (dan) on treba postiti. Ona kaže: Onda smo nakon toga običavali postiti taj dan i nastojali smo da i naša djeca poste taj dan, pravili bismo im igračke od vune pa kada se neko od njih rasplače za hranom, dali bi im te igračke; tako da bi se ona zabavila s njima sve dok nije bilo vrijeme da se prekine post."

Post na dan Ašure nije obavezan, ali vjernici su nastojali potaknuti svoju djecu da rastu u pobožnosti. Što se tiče posta u ramazanu, djeca su ga redovno postila. Omer je rekao nekom čovjeku koji nije postio u ramazanu: "Teško tebi! čak i naša djeca poste!" (Isto: 39)

Poslanik posebno naglašava potrebu da se u srcima djece, najranije što je moguće, učvrsti ljubav prema islamu i da se djeca rano privikavaju

na vjerske dužnosti. I sam je to činio, preuzimajući obaveze oko svoje djece kao i oko unučadi, igrao se s njima, vodio ih sa sobom u društvo i uključivao u prakticiranje vjere. Rana historiografija (Ibn Sa'd i Ibn Hišam) bilježi da je znao sa sobom povesti h. Fatimu do Kabe gdje ga je ona čekala dok se molio a hadisi bilježe njegovu naklonost unucima, da ih je pazio i čuvao uz sebe čak i dok je obavljao namaz. Dobro su poznati hadisi o njegovoj naklonosti Hasanu i Husseinu pa je prikladno da se podsjetimo i hadisa koji pokazuju istu skrb i brigu i za djevojčice.

"Abu Qatade (u. 54. g.) pripovijeda kako su sjedili pred Poslanikovim-salla l-lahu alay-hi wa-sallam vratima, kada je on izašao noseći svoju unučicu, Ummu bint Abi l-As ibn al-Rabi', kćerku njegove kćeri Zaynab. Ona je tada bila mala curica. Poslanik je predvodio namaz držeći je na svojim ramenima - stavio bi je na zemlju kada je išao na ruku' i sedždu, a zatim bi je ponovo metnuo na svoja ramena kad je ustao: "On je to nastavio činiti sve dok nije završio svoj namaz." (Ibn Sa'd, n.d)

Kada ga je upitao jedan čovjek, koji se zatekao među okupljenim, kad bi dijete trebalo početi klanjati Poslanik mu je odgovorio "Kad dijete zadržite razlikovati svoju desnu i lijevu stranu, naredite mu da klanja", a drugom prilikom bilježi se da je rekao: "Naređujte svojoj djeci da obavljaju namaz kada su u dobi od sedam godina, a na namaz ih strogo obavezite kad napune deset." (Nadwi, nav.dj : 40)

Nije Poslanik pokazivao ljubav i pažnju samo prema svojoj djeci i unučadima nego prema svakom djetetu u Meki i Medini. Poznato je da je skraćivao svoje učenje u namazu ako bi začuo plač djeteta u džematu iz obzira prema djeci i njihovim majkama koje su se trebale brinuti o njima. Često bi zastao u hodu da se našali s djecom i obrati pažnju na njih. Ima niz primjera koji govore o tome kakav odnos prema djeci preporučuje i kako se sam ponašao. Poslanik je rekao:

"Ne pripada nam onaj ko nema milosti prema našim mladima i koji ne zna cijeliti čast i dostojanstvo naših starijih."

"Nije od nas onaj koji ne poštuje odrasle i koji nema samilosti prema djeci".

"Bolje je da roditelj ostavi svoju djecu u imetku nego u siromaštvu".

"Neka je sklon igri i zabavi onaj koji bude imao dijete."

Navest ćemo još neke primjere iz Poslanikove prakse:

Jednog dana Poslanik a.s. je sjedio s drugovima, kada im pride jedan dječak. Poslanik, a.s., ga pozva da mu sjede u krilo. Svi usmjeriše pažnju ka dječaku, koji se od silnog uzbuđenja umokrio u Poslanikovom krilu. Strah i zbunjenost pokazale se na djetetovom licu. Kada je ugledao šta se desilo, otac djeteta skoči i počeo ružiti dijete uzimajući ga od Poslanika, a.s., ali on mu ga ne dade, nego ga još više privi sebi na grudi, i reče ocu: "Ne brini, nije važno. Odjeća se može oprati. Moraš biti pažljiv kako se ophodiš prema djetetu. Šta mu kasnije može povratiti samopoštovanje kada se ova-ko ponašaš prema njemu pred drugima? (hadis bilježi Muslim i Ebu Davud)

Prenosi se da su jednom prilikom neki ljudi došli kod Allahovog Poslanika, a.s., i upitali ga: "Da li ti ljubiš svoju djecu?" Odgovorio je: "Da." Onda su oni kazali: "Mi, tako nam Allaha, ne ljubimo svoju djecu." Allahov Poslanik, a.s., dodao je: "Šta ja imam s time što je Allah iz vaših srca samilost odstranio?!" (hadis bilježi Muslim i Ebu Davud)⁹

Od trenutka kad dobijemo dijete kao roditelji se uglavnom brinemo i strahujemo šta bi mu drugi ljudi mogli uraditi, ali se gotovo nikad ne pitamo šta mu mi sve možemo učiniti?! Jer tokom djetetovog odrastanja osim što niz godina u potpunosti zavise od roditelja, roditelji predstavljaju i model ponašanja za dijete. Mi smo ti koji im izaberemo i dajemo ime, oblačimo ih i hranimo po svom ukusu, znanju i nahođenju, učimo ih stvarima i ponašanju koje mi smatramo dobrim ili lošim, odlučujemo o njihovom odgoju i obrazovanju i zapravo jedan broj godina u potpunosti kontroliramo sve segmente života naše djece. Stoga bi konstantan osjećaj odgovornosti, stalno preispitivanje i neumorno ispravljanje loših praksi morali biti aksiomi roditeljstva u islamu i neizostavne osobine roditelja muslimana.

⁹ Prema: Žunić, 2013.

Izvori i literatura

- Erol, S. M. Saki. (2011). *Sretna porodica*. Sarajevo: Samerkand.
- Ibn Sa'd. (n.d). *Al-Tabaqat al-Kubra*. 8.vol. Beirut: Dar Sadir.
- Korkut, B. (1993). *Prijevod Kur'ana*. 2 izd. Zagreb: Međunarodna zajednica za pomoć muslimanima BiH.
- Lings, M. (2004). *Muhamed, Život vjetrovjesnika islama zasnovan na najranijim izvorima*. Sarajevo: Connectum.
- Maleš, D. i Kušević B. (2011). *Nova paradigma obiteljskog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Maulana, M. Ali. (2002). *The Holy Qur'an, Arabic text with English Translation and Commentary*. 7. rev. izd. Ohio: Ahmadiyya Anjuman Isha'at Islam, Lahore Inc.
- McAuliffe, J. D. General Editor (2004). Parents. In *Encyclopaedia of the Qur'an*. Vol. 4. Leiden-Boston: Brill.
- Nadwi, M. A. (2012). *Al-Muhaddithat: the woman scholars in islam*. London: Interface Publication.
- Shaw, R. i Wood, S. (2009). *Epidemija popustljivog odgoja*. Zagreb: VBZ.
- Yousuf Ali, A. (1973). *The Glorious Kur'an, Translation and Commentary*. Malta: World Islamic Call Society.
- Banu Az-Zubair. M. K. (2007). *Who is a parent? Parenthood in Islamic ethics*. Journal of Medical Ethics; Oct. 2007, Vol. 33 Issue 10, p. 605.
- Halilović, N. Muderis. *Roditelji i djeca (1dio)*, hutba, 24.juni, 2010.g. Dostupno na: <http://minber.ba/roditelji-i-djeca-1-dio/>
- Zeman, Silvija. *Pedagoško obrazovanje roditelja kao odgovor na izazove suvremenog društva*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2013. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/2236/1/Zeman,%20Silvija.pdf>
- Žunić, Lejla. *Prava djece i dužnosti roditelja spram djece*. 2013. Dostupno na: <http://mizkalesija.com/vise.php?id=3964>
- Mlivo, Mustafa. *Prijevod Kur'ana*. Dostupno na: <http://www.mlivo.com/>

الموجز

إعادة تحديد الأبوة والأمومة في ضوء التحديات العصرية (والتراث الإسلامي)

نرمينا باليفيتش

إلى جانب العنوان المتشعب لهذا العمل (إعادة التحديد، الأبوة والأمومة، التحديات العصرية، التراث الإسلامي) فإن موضوعه الأساسي هو الأبوة والأمومة في الإسلام في مواجهة اللحظة العصرية. تم التركيز على مفهوم الأبوة والأمومة وتصوره وخصائصه ووظيفته في الإسلام، وخصوصيات الأبوة والأمومة بالمفهوم الفقهي، ودور الوالدين وأهميتهما. كان من الضروري الالتفات إلى بعض التغيرات والمجريات والمستجدات في المجتمع والتي تسببت في حدوث تغيرات في الأسرة والأبوة والأمومة، وإلى التحديات التي تقف اليوم أمام المفهوم الإسلامي للأبوة والأمومة. إن المجريات والتغيرات التي تحدث في هذه العملية ليست مشكلة بذاتها، فهي من السنن الطبيعية في كل عملية تجري في السياق المجتمعي، لكن هذا لا يعني أن كل التغيرات جيدة وتجلب التقدم.

Summary

REDEFINING ROLE OF PARENTS IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY CHALLENGES (AND ISLAMIC TRADITION)

Nermina Baljević

This article deals with redefinition of the role of parents, contemporary challenges and the Islamic tradition, however, the main focus is upon the parenthood in Islam in relation to the contemporary times.

It stresses the phenomenon of parenthood in Islam, its concept, characteristics and function, as well as distinctive features of parenthood in sharia-legal sense and the significance of parents' role. It was necessary to discuss some of the social changes that have had an impact upon family and parenthood, as well as challenges facing the Islamic concept of parenthood today. Trends and changes that are taking place in this process are not a problem in themselves; those are rather simple laws of any process that is taking place in social context. However, this does not mean that every change is good and positive.

Key words: redefinition, the role of parents, family, contemporary challenges, the Islamic tradition